

ИЛИЯ БЕШКОВ КОСТА ОЖИВЯ!

chitanka.info

... Коста страда трийсет дни и почина. Ние скрихме от него болестта и опасенията на лекарите: получил бе инфаркт и трябваше да лежи неподвижно, без душевни вълнения. Той не бе боледувал и не познаваше болестите. Изолиран в неговия работен кабинет, обслужван от милосърдна сестра, аз успях да го посетя само два пъти, а той поръчвал за мене всеки ден. Та дори искал да ми се похвали, че ме е победил окончателно, като станал най-последно и от мене по-болен...

Наистина, аз не отстъпвах това първенство никому. Две трети от годините съм бил на легло, а той — до мене на стол — като Витоша над София, усмихнат на моята болест и плахост, усмихнат от любов и добрина. За мене Коста имаше винаги в душата си хубави шеги и мъдри думи. Той не показва пред другите всичката си кротост и смирение, защото бе принуден да се отбранява твърдо, дори дръзко... Това бе тридесетгодишният климат на едно едро цвете, което изтръгна корените си от турското робство в Каваклия и ги потопи в столицата на свободната си родина София.

Коста бе български селянин, който оре и жъне добре, пее хубаво, говори искрено, играе и танцува като дедите си и плаче само от умиление. Той стана писател, защото искаше да замени загубените ниви, дом и слънчеви радости с думи, написани на лист, чиято белина го свързваше със светлината на беломорското небе. Но София не се нуждеше от тая светлина — тя си имаше свои грижи. Тя водеше и губеше войни, правеше преврати, включена във всички европейски политически комбинации. Освен официалните екзекуции, в слънчевите улици пред учудените погледи на децата, всеки ден застрелваха хора.

Аз печатах своите карикатури, от които сам се плашех най-много, а той — своите романи, от които „Морава звезда кървава“ бе конфискуван и той — набелязан за жертва. Тая обща опасност сближи двамата селяни — едрият тракиец и слабия мизиец, чийто странен вид всеки ден будеше присмех, недоумение и ожесточение у приятели и неприятели. Бяхме бедни, без служби и сигурни доходи, но не мислехме за това. Ние се смеехме и шегувахме над себе си по-добре от другите. Той се ползваше от моите слаби и объркани познания за изобразителното изкуство, разplitаше и тълкуваше моята парадоксална натура, следваше с писателско любопитство и приятелска загриженост противоречивите и изненадващи прояви у

мене. Аз се стъписвах пред неговата установеност в характера и мисълта, следех творческия път на мисълта и словото му и от него разбрах как вселената се претворява в слово, как то става творец на вселената.

Ние търсехме написаното, изреченото и изобразеното; следователно — трябваше да написваме, изричаме и изобразяваме, за да станем реалност. Всичко каквото сме направили — а това са думите и графическите форми — сме го родили, откърмили и отгледали заедно. Той се вдъхновяваше от добродетелите на българина, които изграждат неговия физически и морален ръст. Коста винаги установяваше гравитационния им център — земята под нозете им...

Това беше той самият! А аз, нещастният, търсех всичко, което излизаше извън гравитацията и застрашаваше да падне. Каква склонност към присмех, страдание и горчивина ме отвежда към падащите и падналите? Горко ми — това съм аз самият!

Но ние обичахме нашите герои — едни и същи. Ние не бихме позволили някому да ги похвали или укори повече от нас!

Аз и досега не зная как се събрахме заедно — един пуритан и един разюзданик. Моят свят обитаваше всички кръчми на София. Поети, файтонджии, пиячи, революционери, художници, безделници, журналисти и ония невзрачни типове, които се „радваха“ на многостранния ни талант, остроумие, песни, музика, революционен патос, истинско пиянство и които грижливо отбелязваха кой от нас да бъде застрелян, осъден или арестуван. Това мое общество беше без квартири, домове и семейства — или поне ние не знаехме нещо подобно. По-добре познавахме участъците и затворите, отколкото домовете си, а в църквата се събирахме полуопечалени, полупияни, когато трябваше да погребем някого. Религиозната церемония и опелото не ни харесвала — ние бяхме уверени, че пеем по-хубаво: мъртвецът — наш, а песента — чужда. Това ни оскърбяваше! В погледите на опечалените роднини, отправени към нас, личеше укор и обвинение. Колкото и да се чувствувахме невинни, предпочитахме да сме във двора, където можеше да се пуши. Пък и не знаехме как да се държим в църква... Безстрастието и гордото пренебрежение на свещениците, както и мълчаливият упрек на опечалените, навярно са ме засегнали доста дълбоко, за да им отплатя по-късно в много рисунки и карикатури. В тоя свят ме завари Коста!

Една късна вечер на улица „Раковски“ биех своя тъпан, свирех и играех сред моя свят, когато един много едър мъж с очила и черни мустаци леко си проправи път към мен, съблече дрехата си и заигра истински. Това бе първата ни среща с него и вече не се разделихме. Види се, той е следвал в тъмните улици не тая шумна, неприлична и пияна тълпа, а ритъма и песента. Видях го и разбрах всичко: той играеше със силата на ерген, с мъдростта на старец и с невинността на дете. Ето го чистият селянин! Само той може така! Само в неговото сърце могат да бликнат „Бели извори“ и да просияе „милост божия“.

Последното ни излизане заедно беше да чуем и да видим танца на самодейците-кандидати за новия държавен ансамбъл. Той се разплака от песента на Вълкана — плаках и аз, притиснат до него. Върнахме се — преминахме за последен път заедно нашите улици. На другия ден, неделя, той се върна от църква, легна и вече не стана.

Песента и ритъмът — млади и неостаряващи — бяха отлетели далече пред него и го бяха изоставили! Той долавяше светлата им диря, но не можеше да ги догони. Едрото му тяло беше болно и неподвижно. Аз целувах ръката му, която бе ме милвала толкова често.

„Илийчо, обаждам ти се от преизподнята...“

Размислям още върху тия думи. Думите на Коста са истинни...

Смъртта е такова нещо, че човек не знае откъде да я погледне. Погледната извън предполагаемия ѝ дълбок, тайнствен смисъл, тя е грозна, неприлична и досадна — особено ако нямаш задължението на гробарите и на тия похватни жени, които подреждат с усърдие и удоволствие мъртвеца.

Но мъртвецът е същият човек, когото си обичал. Та това е непоносимо! Значи ти си обичал предварително един мъртвец. За кого са сълзите — не знаеш. А те трябва да потекат от очите ти, защото не можеш да го гледаш весело; причини за веселие също нямаш — нито можеш да го гледаш безразлично, защото събитието не е от най-незначителните. Решаваш да не го гледаш, толкова повече, че и той не те гледа. Но той затова е изложен. Той пръв се е отрекъл от тебе и е отнел всяка възможност да му помогнеш — виновността естествено пада изцяло върху него и неговото странно поведение. Но как можеш да запазиш почтеността на своя ум, като обвиняваш един мъртвец? Ти трябва да заплачеш, за да изразиш виновността като своя. В същност ти нямаш и никаква вина. Но ти наистина обичаш тоя човек! Докосваш

устни и пръсти до него, но предвечният и неизповедим хлад на това ничие тяло те отхвърля като стоманена преграда. Напразно притискаш сърцето си и молиш мъртвия. Само околните, които са по-малко безсърдечни от него, като гледат твоето безсилие — плачат. Така всички живи плачат около мъртвия за себе си. И като не могат да изяснят неизяснимото, изричат празни думи, с които оправдават и поддържат своя плач. Но пристигат нови хора. Някои се втурват с побурно разразена скръб, надмогват общия плач, като внасят смущение у скърбящите — дори изобличение. Други, подготвени, дълго се суетят — смутени и засрамени от липса на сълзи.

Но през отворения прозорец долита песента на дете и плачът става безсмислен, дори смешен. Децата могат да слоят в един блажен миг радостта и скръбта без страх от укор. Невинността ги освобождава от греха и от смъртта. А нас мъртвият е приковал към себе си в нашите мъртви тела. И плачем, че не го намираме. Мъртвият, от когото е отлетяло словото, е умъртвил всички ни — ние вече не ще оживеем без словото, защото и да са топли телата ни, онемелият мъртвец е в нас. Без неговото възкресение ние не ще оживеем. Смъртта на един е смърт за всички и възкръсналият е възкресение за всички.

Коста лежи в износения си кафяв костюм, с прибрани крака и кръстосани ръце — така, както никога не би легнал. При това — на маса! Такава лоша и неприлична шега той не би направил, ако беше наистина той. И с такова ледено изражение, и толкова продължително време! Явно — това не е Коста. Коста е умрял!

Но кой от нас не е умирали и ние не знаем какво значи тая дума. Как ще установим състоянието на един човек, без неговото съгласие. Това, че той не отговаря и мълчи, е повече доказателство, че не е той, отколкото някакъв знак на съгласие. Не е ли по-добре да избягаме? Та нима е по-естествено да протягаме ръце към такава безжизненост, каквата няма в цялата вселена?

Ето, аз надниквам в тая безжизненост — в нея няма нищо! Значи това безжизнено тяло е гробът на Коста, в който той е бил погребан цял живот до тоя ден. И тоя гроб за първи път е празен, и Коста — за пръв път е излязъл от него.

Коста оживя, Коста възкръсна из мъртвото тяло!

Но немощните ридания заглушават гласа на тая истина и чудният ѝ блясък тъмнее в сгъстената човешка скръб.

5 апрел 1952

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.